

**KOMUNIKATY Z BADAŃ PROWADZONYCH WŚRÓD STUDENTÓW
KIERUNKU: NAUCZANIE POCZĄTKOWE Z WYCHOWANIEM
PRZEDSZKOLNYM STUDIÓW STACJONARNYCH I ZAOCZNYCH**

DANUTA ŁADA

**MOTYWACJE DO NAUKI STUDENTÓW KIERUNKU NPzWP I ICH
OCZEKIWANIA POZNAWCZE WOBEC PRZEDMIOTU: NAUKA GRY NA
FORTEPIANIE**

Obserwując przez lata stopień realizacji programu nauczania przez wszystkich studentów, a jest on zróżnicowany, zastanawia fakt istnienia jednego programu, gdyż w praktyce powinno być ich tyle, ilu studentów w grupie. Indywidualne możliwości i zdolności są rozdzielone bardzo nierównomiernie, a pracowitość niezbędna w opanowaniu repertuaru daje wyniki niemal krańcowe i niestety niezgodne z oczekiwanymi w wielu przypadkach. W rezultacie na pewnym etapie nauki następuje zniechęcenie i spadek motywacji do ćwiczeń.

W dotychczasowych programach nauczania głównym celem były realizowane na zaliczenie z oceną (lub bez) utwory fortepianowe: miniatury, sonatiny, utwory polifoniczne i piosenki dziecięce. Chcąc uzyskać zaliczenie z przedmiotu student musiał wyćwiczyć określone utwory i piosenki. Materiał ćwiczeniowy realizowany na zajęciach: gamy, kadencje, wprawki, ćwiczenia służył głównie rozwijaniu techniki gry studentów i wprowadzeniu niezbędnych elementów teorii muzycznej. Poszerzał wiedzę muzyczną studentów niezbędną do realizacji programu muzyki w klasach I-III szkoły podstawowej.

Można stwierdzić, że najważniejszym celem w dotychczasowym nauczaniu przedmiotu był program nauki gry i programy muzyki. Tok nauki i wszystkie realizowane zadania przyporządkowane były programom i ich realizacji przez studentów. Dla ilustracji spróbujemy teraz przełożyć wymagania programów muzyki w klasach I-III oraz umuzykalnienia w przedszkolu, na konkretne wiadomości i umiejętności, które powinien posiadać nauczyciel, jego realizator.

Repertuar około 80 piosenek dziecięcych, tańce ludowe, miniatury fortepianowe, improwizacja akompaniamentów do ćwiczeń rytmicznych, zabaw ruchowych, opowieści muzycznych, wymagają takich umiejętności i wiadomości, jak:

- 1) czytanie nut w kluczu wiolinowym i basowym,
- 2) znajomość skal dur-moll (do 4 znaków), kościelnych: doryckiej, frygijskiej, lidyjskiej, miksolidyjskiej i pentatoniki,
- 3) znajomość taktów prostych i złożonych: 2-, 3-, 4- ćwierciowych i ósemkowych 3-, 4-, 6- ósmych, wszystkich wartości rytmicznych, w szczególności grup szesnastkowych (podskok, przeskok), synkopy, trioli oraz charakterystycznych rytmów tańców ludowych: krakowiaka, kujawiaka, oberka, mazura, poloneza,
- 4) umiejętność czytania faktury polifonicznej (2-, 3-, 4-, 5-głosowej),
- 5) znajomość różnych rodzajów akompaniamentów i umiejętność układania prostych akompaniamentów (ostinato, dwudźwiękowy, trójdźwiękowy -funkcyjny, ilustracyjny),
- 6) znajomość notacji muzycznej umożliwiającą prawidłowe odczytywanie piosenek z akompaniamentem artystycznym i miniatur fortepianowych, w tym następujących znaków: znak repetycji, da capo al fine, al segno, przenośnik oktaowy, znaki artykulacyjne: staccato, legato, portato, akcenty (sf), tremolo, arpeggio, glissando, oznaczenia pedału, oznaczenie i wykonanie ozdobników muzycznych, jak: tryl, obiegnik, przednutka, toczeł, mordent.

Ponadto, żeby ułożyć najprostszy akompaniament do ćwiczeń rytmicznych (marsz, bieg, podskoki), nauczyciel powinien znać:

- 1) budowę formalną utworów: motyw, fraza, zdanie, okres muzyczny,

- 2) zasady kształtowania formy: zasadę powtarzania, powtarzania z odmianą, kontrastu, snucia motywicznego,
- 3) swobodnie operować fakturą fortepianową, umieć stosować pedały rytmiczny, synkopowany, akustyczny.

Reasumując, nauczyciel muzyki i zajęć umuzykalniających musi posiadać duży zasób wiadomości teoretycznych i wszechstronną technikę pianistyczną. Powinien swobodnie operować tempem i dynamiką zarówno kontrastowym jak i pośrednim (szybko-wolno, coraz szybciej, coraz wolniej, głośno-cicho, coraz głośniejsze, coraz ciszej), swobodnie operować fakturą fortepianową, tj.: umieć zmieniać rejestry (wysoki, średni, niski), grać z pedałem, stosować ozdobniki, zmienną artykulację, opowiadać równoczesną grę akompaniamentu ze śpiewem, grać swobodnie akordy 2-, 3-, 4-dźwiękowe (oktawy) oraz wykonywać utwory o fakturze polifonicznej. Wzrastające progi trudności programów nauczania nie uwzględniały rozwoju muzycznego studentów, którzy pozostawali na niezmiennym lub w niewielkim stopniu podwyższonym poziomie. Następował dysonans poznawczy i spadek motywacji do ćwiczeń. Mimo zróżnicowania repertuaru, jakość jego realizacji przez niektórych studentów pozostawiała wiele do życzenia zarówno pod względem technicznym jak i muzycznym. Ich rozwój muzyczny następował znacznie wolniej niż wymagania programowe i wyniki pracy nie motywowały do dalszych wysiłków i ćwiczeń. "Natężenie motywacji do osiągnięcia określonego wyniku zależy od dwóch czynników podstawowych:

1. Od użyteczności tego wyniku dla podmiotu (U). Im bardziej jest cenny dla kogoś dany wynik, tym większa jego użyteczność.
2. Od subiektywnej oceny prawdopodobieństwa osiągnięcia danego wyniku (P). Natężenie motywacji określa się w związku z tym za pomocą formuły

$$M = f (U, P)$$

Zgodnie z tą formułą motywacja jest funkcją użyteczności wyniku i oceny prawdopodobieństwa sukcesu. A więc gdy U lub P zbliża się do zera, motywacja odpowiednio maleje¹.

Podsumowując, realizowanie zaliczeń z fortepianu według wymagań programowych, hamuje rozwój muzyczny studentów lub tylko nielicznym pozwala nadążać za nimi. Motywacja do nauki na III i IV roku jest osłabiona, studenci odwracają się od

muzyki i niechętnie podejmują praktykę z tego przedmiotu. Wolą prowadzić lekcje z innych przedmiotów. Brak im pewności siebie, nie czują wewnętrznej potrzeby i radości muzykowania. Mimo tylu wyuczonych utworów i piosenek, tylu godzin ćwiczeń technicznych, braki w edukacji muzycznej powodują zniechęcenie do przedmiotu. A przecież ci studenci mają między innymi rozwijać uzdolnienia muzyczne uczniów! Z pewnością nie zrobią tego właściwie, jeśli sami nie będą się czuli w muzyce dobrze, wygodnie i pewnie. Możemy pomóc im tylko w jeden sposób, maksymalnie rozwijając ich zdolności muzyczne i wrażliwość muzyczną. Możemy pomóc im, pokazując w jaki sposób te zdolności kształtować i jak sami mogą je doskonalić.

W artykule autora wygłoszonym na zebraniu Zakładu kilka lat wstecz pt.: *Cele, zakres oraz problemy techniczne nauki gry na fortepianie, ćwiczenie stereotypu rytmicznego*, stwierdzam, że przygotowanie nauczyciela do pracy z instrumentem wymaga kształcenia w trzech zakresach:

- 1) w zakresie teoretycznym,
- 2) w zakresie techniki gry,
- 3) w zakresie kształcenia wrażliwości muzycznej na podstawowe elementy muzyki.

Obecnie podtrzymując istotność tych zakresów, proponuję zmianę ich kolejności. Jako pierwszy najważniejszy zakres wymieniam:

- 1) kształcenie wrażliwości muzycznej na podstawowe elementy muzyki i rozwijanie zdolności muzycznych studentów,
- 2) kształcenie techniki gry,
- 3) niezbędne wiadomości teoretyczne.

W tym samym artykule autor zwracał uwagę na fakt "..., że mnogość zagadnień teoretycznych i czysto praktycznych, jak: śpiewanie piosenek, gra na instrumentach perkusyjnych, solfeżowanie, problemy związane z metodyką nauczania sprawia, iż niewiele pozostaje czasu na aspekt kształcenia wrażliwości muzycznej. Inną stroną zagadnienia jest fakt, że ludzie dorośli mają już wykształcone nawyki słuchowe. Zadanie uwrażliwienia na muzykę musimy stawiać na równi ze zdobywaniem wiedzy teoretycznej i praktyką, bowiem wykształcona wrażliwość muzyczna ułatwia rozumienie muzyki, pozwala polubić słuchanie jej, granie czy śpiewanie. Odczuwanie przyjemności w obcowaniu z muzyką zachęca do jej poznawania, studiowania. Brak reakcji,

obojętność, czy nawet niechęć do muzyki, szczególnie tej trudniejszej, poważnej odmiany, może być przeszkodą w pokonaniu trudności w nauce gry, śpiewu i tym samym nie zostanie wykorzystana szansa przygotowania nauczyciela tej specjalności, bo nie ma nauki tam, gdzie aktywność ucznia pozostaje nie rozbudzona. Tak jest w przypadku braku wrażliwości na podstawowe elementy muzyczne, na muzykę". Nasuwa się konkluzja, czy nie lepiej byłoby przejść z nauczania tylu mnogości na lepszą jakość?

Z ankiety przeprowadzonej wśród studentów I roku NPzWP wynika, że mają oni wysoki poziom motywacji i chcą się uczyć. Konstruuując odpowiedni program nauczania możemy tym zdolnym pomóc rozwinąć zdolności muzyczne na tyle, by mogli realizować siebie w różnych formach muzykowania, a tym słabszym pozwolimy poczuć się pewniej w przedmiocie.

A teraz przeanalizujemy wyniki ankiety.

Wyniki badań ankietowych

1. Czy to jest twój pierwszy kontakt z instrumentem?

Ankiety wypełniło 87 studentów I roku NPzWP.

12 osób uczyło się grać wcześniej w bardzo zróżnicowanym okresie czasu, od pół roku do 6 lat. 3 studentów uczyło się po zaledwie pół roku, 1 - jeden rok, 2 - dwa lata, 1 - trzy lata, 2 - cztery lata, 2 - sześć lat. 4 osoby uczyły się prywatnie, 4 w szkole muzycznej, 3 w ognisku muzycznym, a 1 jest samoukiem. Grupa grających stanowi 13,8 %.

Rozpoczynających naukę jest 75 studentów, co stanowi 86,2 % całości.

2. Czy chcą się uczyć grać i dlaczego?

Tylko 1 student przyznał, że woli gitarę od fortepianu, tj. 1,3 % spośród rozpoczynających naukę gry. Większość, 49 osób, tj. 56,3 % chce się uczyć grać, by być dobrymi nauczycielami. 37 osób, tj. 42,5 % chce grać dla własnej przyjemności. W grupie studentów uczących się wcześniej 9 osób, tj. 75 % deklaruje, że chce być dobrym nauczycielem, a 3 osoby, tj. 25 %, że chce grać dla własnej przyjemności.

W grupie rozpoczynających naukę gry, 40 osób, tj. 53,3 % chce być dobrymi nauczycielami, 33 osoby, tj. 44 % chce się uczyć dla własnej przyjemności. Sądzimy, że nie zdają sobie

sprawy, że przyjemność grania musi być poprzedzona ciężką pracą w ćwiczeniu się w grze, o czym już wiedzą grający wcześniej. Tylko 2 osoby, tj. 2,6 % deklaruje, że instrument podoba im się i chcą go poznać. Wśród grających ten motyw nie pojawia się samodzielnie. 24 osoby skreślały podwójne i potrójne motywy dla których chcą się uczyć, w tym w podwójnych motywach przeważały chęci bycia dobrym nauczycielem i grania dla przyjemności.

3. Czego chcą się nauczyć grać?

Osoby grające - 6 osób, tj. 50 %, w większości deklarują chęć uczenia się wszechstronnego repertuaru, różnych kompozytorów i epok. 4 osoby, tj. 33,3 % chce się uczyć akompaniamentu, 2 osoby, tj. 16,6 % grania prostych melodii i piosenek. Tylko w deklaracjach podwójnych i potrójnych, u 3 osób pojawia się potrzeba nauki improwizacji.

Można sądzić, że osoby grające chcą kontynuować dotychczasowy profil nauki, w którym repertuar złożony jest z tradycyjnie granych etiud, sonatin, utworów polifonicznych i dowolnych, a deklarują chęć nauki akompaniamentu i piosenek, gdyż związane to jest z zawodem nauczyciela klas młodszych.

Studenci rozpoczynający naukę gry deklarują chęć grania prostych melodii i piosenek, 43 osoby, tj. 57,3 %. 5 osób, tj. 6,6 % chce się nauczyć akompaniamentu, tyle samo, 5 osób, tj. 6,6 % chce się uczyć improwizacji, a 22 osoby, tj. 29,3 % chce grać wszechstronny repertuar. 13 osób, tj. 17,3 % zadeklarowało chęć nauki dwóch i trzech elementów, w tym prostych melodii i piosenek, i akompaniamentu najwięcej, 7 osób improwizacji, a również improwizacji i wszechstronnego repertuaru. Spośród grających 4 osoby, tj. 33,3 % deklarowały chęć uczenia się akompaniamentu i improwizacji, prostych melodii i piosenek, i wszechstronnego repertuaru.

4. Jak oceniają swoje zdolności muzyczne i predyspozycje manualne do nauki gry na fortepianie?

W grupie grających 1 osoba, tj. 1,3 % ocenia swoje zdolności jako bardzo dobre, 4 osoby, tj. 33,3 % jako dobre, 7 osób, tj. 58,3 % jako średnie.

W grupie rozpoczynających naukę nie ma oceny bardzo dobrej, 20 osób, tj. 26,6 % ocenia swoje zdolności jako dobre,

46 osób, tj. 61,3 % jako średnie, 8 osób, tj. 10,6 % jako słabe, a jedna osoba, tj. 1,3 % jako niedostateczne.

Przybliżona wielkość ocen średnich wśród grających i rozpoczynających naukę gry, zdaje się świadczyć o niepewności i braku rozeznania swoich możliwości. Osoby oceniające swoje zdolności jako dobre i bardzo dobre, możemy sądzić, w pełni zdają sobie sprawę z posiadania słuchu muzycznego. Natomiast osoby oceniające swoje zdolności jako słabe i niedostateczne nie czują się zbyt pewnie w muzyce.

5. Jakie widzą trudności?

Wymieniane trudności można podzielić na dwie grupy, trudności obiektywne, takie jak: brak czasu, zbyt mała liczba zajęć, nie zawsze wolne sale do ćwiczeń i na trudności subiektywne, jak np.: brak talentu, własne niedyspozycje, brak cierpliwości i niedostateczna znajomość podstawowych wiadomości muzycznych.

Wyniki są podobne w obu grupach, więcej obaw wyrażają osoby rozpoczynające naukę gry, brak im wiary w swoje możliwości. W grupie grających wymieniono brak czasu, gdyż opanowanie repertuaru na poziomie trudniejszym jest bardziej pracochłonne. W obu grupach większa liczba osób nie widzi trudności w realizacji przedmiotu, bądź się nie wypowiada na ich temat.

Podsumowując wyniki ankiety, poziom motywacji do nauki i oczekiwania poznawcze wobec przedmiotu są zróżnicowane. Studenci ukończyli różnego typu szkoły średnie i często z muzyką nie mieli kontaktu w tych szkołach, stąd, jak sądzimy, pochodzą różnice.

Motywacja na ogół jest dobra, lepsza w grupie już grających, w której studenci podchodzą do przedmiotu bardziej profesjonalnie, aż 75 % zgłasza chęć bycia dobrym nauczycielem muzyki. Lepiej oceniają też potrzebę nauczania się elementów gry, których jeszcze nie mają opanowanych, bądź chcieliby je opanować na wyższym poziomie. Chodzi tu o akompaniament i w deklaracjach podwójnych wymienianą improwizację. Większość grających opowiada się za wszechstronnym repertuarem, czyli spodziewa się kontynuacji dotychczasowej nauki.

W grupie rozpoczynających naukę gry, 44 % studentów chce grać dla przyjemności, 53,3 % chce być dobrymi nauczycielami

muzyki, a 2,6 % lubi instrument i chce go poznać. Konsekwencją tego jest 57,3 % deklaracji do nauki prostych melodii i piosenek, tylko 6,6 % deklaruje chęć uczenia się akompaniamentu i 6,6 % improwizacji. 29,3 % chce uczyć się wszechstronnego repertuaru, utworów różnych kompozytorów i epok, co świadczy o ciekawości muzyki i chęci jej poznania.

Ażeby sprostać tym różnorodnym oczekiwaniom, należy przygotować odpowiedni program nauczania. Program nauczania, który powinien zaspokajać oczekiwania studentów bardzo ambitnych i zdolnych oraz tych mniej ambitnych i mniej zdolnych.

W przypadku zaspokojenia oczekiwań grupy bardziej ambitnych, program osłabi motywację grupy mniej ambitnych i przeciwnie, zbyt małe wymagania programowe osłabią motywację chcących pracować studentów.

Najlepszym rozwiązaniem programowym będzie więc takie, w którym wszyscy studenci będą mogli się rozwijać. Sądzymy, że takim rozwiązaniem jest program umuzykalniający, stawiający na pierwszym miejscu rozwój zdolności muzycznych, a w szczególności rozwój tzw. "słyszzenia wewnętrznego" według Z. Kodaly' a, czy też "audiacji" według E.E. Gordona.

W programie takim musi być uwzględnione śpiewanie, gdyż tylko dzięki śpiewaniu można osiągnąć cele kształcenia. Zarówno Z. Kodaly jak i E.E. Gordon stosują solmizację relatywną w swoich metodach.

Jak wykazują liczne badania, metoda relatywna ma pozytywny wpływ na rozwój zdolności twórczych, ułatwia śpiewanie 2-głosowe i wykazuje większą skuteczność w rozwijaniu słuchu².

W metodzie Z. Kodaly' a "...nauka solfeżu jest integralną częścią dydaktyki instrumentalnej... nauka gry na instrumencie jest uzupełniana przez ćwiczenia wokalne"³.

Sądzymy, że krytyczna analiza i korekta dotychczasowych programów nauczania pod kątem rozwoju zdolności muzycznych studentów, a szczególnie zdolności "słyszzenia wewnętrznego" i odciążenie programów z niepotrzebnych treści, przysłuży się do podtrzymania motywacji do pracy wszystkich studentów, i tym samym do uzyskania lepszego jej wyniku.

PRZYPISY

- ¹Z. Pietrasiński: Sam sięgaj do psychologii, s. 98.
²A. Kukułka-Klupś: Idee pedagogiczne Z. Kodaly'a a cele i zadania przedmiotu "kształcenie słuchu" w szkole muzycznej I stopnia, ISME, nr 1-2, 1994, s. 66-72.
³Tamże, s. 69.

BIBLIOGRAFIA

- Hamer H.: Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli. Veda, MEN 1994.
Kwartalnik ISME, Nr 1-2, 1994.
Pietrasiński Z.: Sam sięgaj do psychologii. Warszawa WSiP 1982.
Preuschoff-Kaźmierczakowa M.: Fortepian dla najmłodszych, cz. I, ars nova, Poznań 1994.
Teoria uczenia się muzyki według Edwina E. Gordona, pod redakcją: Ewy Zwolińskiej i W. Jankowskiego, Bydgoszcz-Warszawa, 1995.
Więckowski R.: Pedagogika wczesnoszkolna. Warszawa WSiP 1993.

WZÓR KWESTIONARIUSZA ANKIETY

Uzupełnij lub podkreśl właściwe odpowiedzi

1. Czy to jest Twój pierwszy kontakt z instrumentem? tak/nie, czy też uczyłeś(-łaś) się grać, ile lat? ....., gdzie? prywatnie/w ognisku muzycznym, szkole muzycznej.
2. Chcesz się uczyć ponieważ:
  - a) chcesz być dobrym nauczycielem muzyki,
  - b) chcesz umieć grać dla własnej przyjemności,
  - c) podoba Ci się instrument i chcesz go poznać,
  - d) nie chcesz, nie lubisz fortepianu, wolisz np. gitarę.
3. Czego chcesz się nauczyć grać:
  - a) grania prostych melodii, piosenek,
  - b) akompaniamentu,
  - c) improwizacji,
  - d) wszechstronnego repertuaru różnych kompozytorów i epok.
4. Jak oceniasz swoje zdolności muzyczne i predyspozycje manualne do nauki gry?
  - a) jako bardzo dobre,
  - b) dobre,
  - c) średnie,
  - d) słabe,
  - e) niedostateczne.
5. Jakie widzisz ewentualne trudności oprócz braku instrumentu? (ćwiczenie jest możliwe w Instytucie).